

Södertörns Högskola

Lärarprogrammet

Bemötande av flickor och pojkar i skolan

– Betydelse av genus i interaktionen mellan lärare och elever

Daniel Gustavsson & Loredana Remmer

C-uppsats inom pedagogik, vt 2006

Examensarbete 10 poäng/15 ECTS

Handledare:

Pernilla Kronhamn

Abstract and keywords

Gender is a universal factor that is unavoidable in classroom interaction between pupils and teachers. The principle aim of this essay is to illustrate whether, during the interaction between pupil and teachers still occurs behavior that expresses a gender order. We also want to establish if the ones who attract attention from the teachers is the individual, or if teachers still on a subconscious or conscious level, think of the pupils gender and ascribes him or her some characteristics or qualities. Especially we want to bring out the pupils thoughts and sights of there is a difference on how teachers treat boys and girls. Another purpose we wanted to achieve was to illustrate how teachers work with the concept of equivalence between the sexes, according to Lpo94.

Our essay is built on our studies around what teachers think on how they treat the pupils, on the basis of gender perspective. The study has also a more objective view that builds on observations. The parts of the essay that explores earlier studies and different developments, deal with the issues that affect our society and the schools purpose as a rear.

Our results have point out to more conscious pedagogical methods that teachers have come to use in order to turn the traditional gender stereotype around. But we cannot fully ignore the gender issue because we are all part of it and we will always carry it with us as part of our culture.

Keywords:

Gender, Equality, Interaction between teacher and pupil.

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
1.1 Bakgrund	3
1.2 Syfte och frågeställningar.....	4
1.3 Källkritik	5
1.4 Uppsatsdisposition	5
1.5 Tidigare forskning.....	7
2. Teoretiskt ramverk	11
2.1 Teoretiska utgångspunkter och centrala begrepp	11
2.2 Könsteorier och generella beteenden	15
3. Metod	18
3.1 Del ett – Observationer i klassrummet.....	18
3.2 Del två – Samtal med elever.....	19
3.3 Del tre – Frågeformulär till lärarna.....	20
3.4 Etiska aspekter	21
4. Material och analys	22
4.1 Observationer i klassrummet.....	22
4.2 Samtal med elever.....	26
4.3 Frågeformulär till lärare	29
4.4 Sammanfattande analys.....	31
5. Sammanfattning och diskussion	32
6. Förslag till fortsatt forskning	35
Referenser	I
Otryckta källor.....	I
Tryckta källor	I
Bilaga 1 – Frågor till intervjuer med lärare	III
Bilaga 2 – Lärarnas svar på frågeformuläret	IV

1. Inledning

”Interaktioner ses som grundläggande sociala handlingar där människor förhåller sig till andra människors handlingar och på så sätt bygger man sociala relationer och strukturer.” (Lindblad, 2001:10).

Varför är det viktigt att studera interaktionen i pedagogiska sammanhang? Enligt Lindblad et.al. så är det viktigt att studera detta inifrån för att kunna fånga det på en mera ”konkret” nivå. *”Utan insikt om pedagogiska verksamheters komplexitet blir det problematiskt att hantera dem på ett meningsfullt sätt.”* (Lindblad, 2001:9)

Som citatet ovan antyder är det interaktion som är grunden för den här rapporten, eller mer tydligt; interaktionen mellan lärare och elever ur ett genusperspektiv. Valet av problemområde grundar sig i att vi som blivande lärare vill få en djupare förståelse för hur genus påverkar interaktionen mellan lärare och elev, dvs. frågan om vilken betydelse genus har för vår yrkesroll för att vi ska kunna se förbi elevens kön och istället ha ett jämlikt förhållningssätt till individen.

1.1 Bakgrund

Enligt Lpo94 ska skolan främja ett jämlikt tankesätt och framhäva kvinnor och mäns lika rättigheter och möjligheter. I Lpo94 står det att *”det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts och bedöms i skolan och de krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt”* (Lpo94, 1994:6). Skolan har också ett ansvar att motverka traditionella könsmonster, och att främja *”alla människors lika värde”* och *”jämställdhet mellan kvinnor och män”*. För att förstå hur detta tankesätt har utvecklats redovisar vi en kort tillbakablick i hur skolan och samhället har ändrat sin syn på uppfostran av flickor och pojkar. Vi börjar med 1700-talet då skolan började bli tillgänglig för alla medborgare.

1700-talet var för pedagogiken ett århundrade då all möjliga idéer blomstrade. Från Frankrike spreds idéer om medborgarkunskaper och upplysningens nya ideal var kunskap. Folkets rätt till sådan kunskap var under ständig debatt mestadels av 1800-talet. Kyrkan som spelade stor roll i det hela kände sig hotad eftersom de skulle förlora kontrollen över undervisningen. Trots detta motstånd kom den första folkskolestadgan till 1842. Framförallt så blev denna folkskolestadga en viktig gräns för kvinnor. För först gången i historien var flickor berättigade att få undervisning på samma villkor som pojkar. Däremot så fanns det klara regler för vilka sysslor samhället tyckte att kvinnor var avsedda för. Molloy påpekar i boken *Godmorgon*

fröken – ett samtal om makt, kön och lärarprofessionalism (1992) att även fast folkskolestadgan kom till så ansåg man att *"flickan bör uppfostras för helt andra ändamål i samhället... att hennes natur och väsen så olika gossens, fordra en olika behandling."*(Molloy, 1992:41) Runt sekelskiftets början hade man fortfarande inte kommit så långt, utan det pågick fortfarande ett urval av både klass och kön runtom i skolorna. 1923 började saker och ting ändras och flickor fick äntligen vara på de offentliga skolorna. Efter andra världskriget så genomfördes en reformering av utbildningssystemet i Sverige. Varför är detta av vikt för oss? Därför att folkhemmet började byggas, jämställdhet skulle skapas och välfärdsstaten var på gång. Den s.k. parallellskolan avskaffades, *"dvs. det klass- och könssegregerade utbildningssystemet"* (Weiner & Berge, 2001:31) blev ersatt med en nioårig obligatorisk grundskola och ett nytt gymnasium. Veldig mycket förändrades under kort tid, bland annat den förlängda skolgången, examinationerna och pedagogiska grepp, liksom läroplanerna som ändrade synsätt på skillnader mellan könen.

Läroplanerna har under åren ändrat form och innehåll när det gäller jämställdhet och jämlikhet. 1962 läroplan ansåg fortfarande att det finns generella skillnader mellan flickor och pojkars beteende och psyke. Redan 1969 så infördes begreppet jämställdhet i Lgr 69 för att *"förlegade könsroller"* skulle brytas. (Mattson) *"Optimismen var stor över att skolan skulle kunna ändra på dessa könsrollsmönster och skolan gavs också en central roll i att detta förändringsarbete skulle nå framgång eftersom skolan var en plats där alla skulle behandlas lika och få samma utbildning enligt läroplanens intention."*(ibid) 1980 läroplan, Lgr 80, vill att skolan ska verka för att skapa självständiga individer i det demokratiska samhället samt att verka för jämställdhet mellan kvinnor och män.(Molloy, 1992) Molloy framhäver dock i *"God morgon fröken"* att även fast läroplanerna ändrar inställning till jämställdhet så kan man fortfarande i läroböckerna utläsa en manlig norm.(Molloy, 1992) Även fast dessa förändringar har påbörjats inom skolans värld så ändras inte skolans roll i samhället lika fort.

1.2 Syfte och frågeställningar

Vårt syfte med den här uppsatsen är uppdelat i fyra delar. Dessa är:

- I. Att få en ökad förståelse för genusets betydelse i interaktionen mellan lärare och elev.
- II. Ta reda på om lärare ger flickor och pojkar lika mycket plats i klassrummet.
- III. Se ifall det är någon skillnad på hur kvinnliga eller manliga lärare förhåller sig gentemot sina elever.

IV. Till sist vill vi få en insikt i hur lärare funderar kring likvärdighet och hur de arbetar för att skapa jämställdhet i klassrummet.

Frågeställningar:

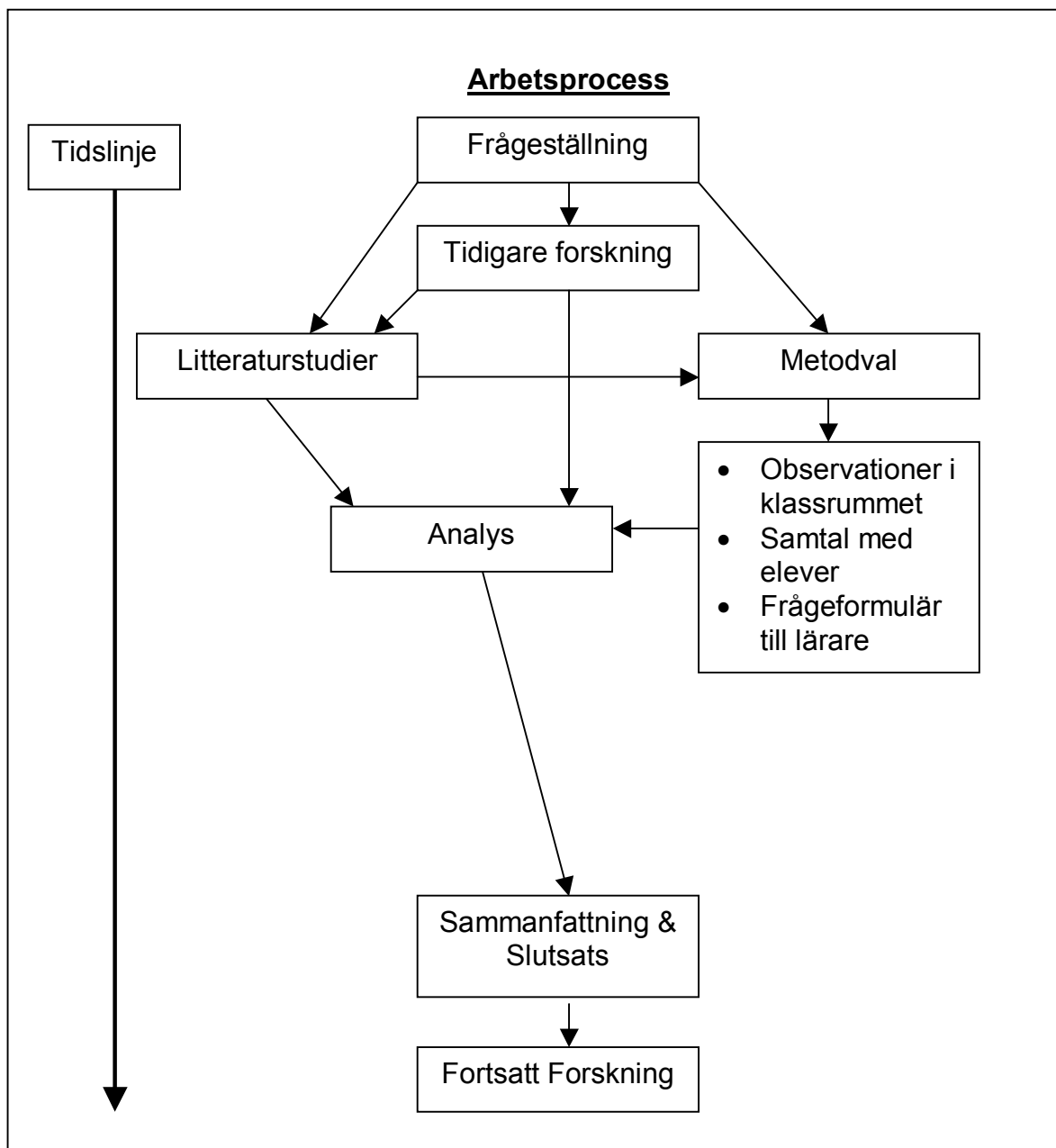
- Gör manliga och kvinnliga lärare skillnad på flickor och pojkar i sitt sätt att bemöta eleverna?
- Vad tycker eleverna själva om bemötandet från lärarna?
- Vad tycker kvinnliga och manliga lärare om hur de själva bemöter flickor och pojkar?

1.3 Källkritik

Att utfärda någon riktig källkritik är i det här arbetet svårt, med tanke på att det är vi själva som är källorna, med andra ord, vi har förstahandsinformation. Det som går att göra är att reflektera över hur relevanta våra observationer är eftersom de bygger på vår egen observationsförmåga och att vi hade behövt vara längre på en skola och observera samma elever och lärare flera gånger, så att det inte ska handla om tillfälligheter och enskilda händelser. Vad vi ser och hur vi ser på det är starkt bundet till egna erfarenheter och bakgrund. En variabel som eliminerar många av de subjektiva slutsatserna är att observationerna har genomförts av två personer, man och kvinna, med starkt skiftande bakgrund. Detta medför att extremerna i observationsslutsatserna sällas bort. Tyvärr kan det också leda till att *för mycket* sällas bort.

1.4 Uppsatsdisposition

Uppsatsen är upplagd enligt den arbetsgång vi haft. Det började med att hitta en frågeställning. Därefter undersökte vi vad det är som finns skrivet redan. Med det som bas har vi sedan valt metod och tillvägagångssätt. Parallellt med undersökningarna har vi genomfört litteraturstudier inom ämnet. Med undersökningarna klara och litteraturen genomgången, presenterar vi en analys på det ihopsamlade materialet. När analysen är klar har vi en sammanfattning med diskussion. Slutligen ger vi förslag på fortsatt forskning på området.

1.5 Tidigare forskning

Inom forskningsfältet, interaktion mellan lärare och elever, går det att urskilja en hel del perspektiv på genus. Det huvudperspektiv vi kommer att använda oss av är könsskillnader i klassrumsinteraktionen. Mycket av forskningen som redan är utförd visar att pojkar och flickor agerar som de gör pga. könsdifferentierad socialisation.(Öhrn, 1990:2) Med det menas att rollerna skapas utifrån de sociala reglerna som finns i samhället på hur flickor och pojkar förväntas bete sig. Det finns också forskning inom detta som behandlar att skolan skapar könsskillnader beroende på lärarnas agerande och läromedlens utformning.(ibid)

Det är svårt att hitta forskning som behandlar hur eleverna uppfattar interaktionen i klassrummet. Den forskning som har tagit hänsyn till elevernas synpunkter och förhållningssätt har mestadels använt detta som motvikt till lärarnas synsätt eller forskarnas egna observationer.

Att skapa jämlikhet i ett klassrum är en av de centrala punkterna för det svenska utbildningssystemet, eftersom det tillhör värdegrunden. Lpo94 förespråkar likvärdighet mellan könen, oavsett kulturell och social bakgrund. Samtidigt så visar det i många undersökningar att det är skolan som skapar och förstärker skillnader mellan eleverna, istället för att motverka dessa skillnader. (Lindblad, 2001:91)

Utgångspunkten för vår undersökning är om lärarens och elevens kön har betydelse för interaktionen mellan dessa. Vi har valt ett par undersökningar som belyser elevens och lärarens könsroller i klassrummet samt försökt tänka kring ifall skolan förstärker dessa roller.

Könsskillnader i klassrummet

Under denna rubrik ska vi ta upp litteratur som har behandlat könsskillnader bland elever i klassrummet. Anledningen med detta är att belysa klassrumsinteraktionen, eftersom klassrumsinteraktionen påverkas av könsmonster. (Öhrn, 1990)

Bland annat tar Öhrn upp på vilket sätt flickor och pojkar synliggörs i klassrummet.(Öhrn, 1990:179) Hon tar upp att mycket forskning tyder på att lärare etablerar mer intensiva kontakter med pojkar, både som individer och elever. Pojkarna definieras av lärare nästan alltid som enskilda individer enligt Öhrn men flickor definieras alltid utifrån en grupp. Öhrn påpekar att de kulturella könsmonstren har en direkt och indirekt påverkan på lärarnas förväntningar på att pojkar och flickor ska agera på ett visst sätt. En annan som har forskat kring detta är Wernersson (1991), som har sammanställt en rad undersökningar och presenterar följande slutsatser:

- Pojkar får mer uppmärksamhet från lärarna.
- Pojkar *tar* mer uppmärksamhet.
- Undervisningsstoffet väljs ofta med utgångspunkt i pojkars intressen.
- Pojkarnas dominans tycks vara störst i de tidiga skolåren.
- ”Duktiga” flickor får mindre uppmärksamhet än övriga flickor, medan det är tvärtom hos pojkarna.

Det som går att utläsa ur slutsatserna är att skolan historiskt sett har haft en manlig norm. Att flickor måste prestera på manliga sätt för att synas. Frågan är om det fortfarande är så?

Öhrn tar även upp speciella villkor för könsmönster i interaktionen i skolan, eftersom man antar att samhällets utgångspunkter reproduceras eller återspeglas utav skolan. Lärarnas och skolans egna föreställningar om könsskillnader är av stor betydelse för hur eleverna bemöts utav lärarna. När det gäller att pojkar får mer utrymme i skolan menar Öhrn att det måste hänföras till förhållandet att män har och har haft mer samhällig makt, och att deras beskrivning av verkligheten är på så sätt den dominerande. Men gemensamt för både flickor och pojkars situation är enligt Öhrn att de befinner sig i en underordnad position, vilket inte är att glömma. (Wernersson, 1991:134f)

Roller och regler

Vilka roller och regler det är som gäller, när det gäller regler för beteende och samtal i klassrummet tas upp utav Jan Einarsson och Tor G. Hultman i boken ”*Godmorgon pojkar och flickor*”. (1984) Språk och kön är ett område som har ständigt varit i blickpunkten och som rymmer många olika aspekter med tanke på hur män och kvinnors roller har utvecklats. Einarsson och Hultman har tagit upp frågan ifall flickor och pojkar i skolan påverkas i sina beteende – och könsroller utav hur läraren bemöter eleverna i klassrummet. Undersökningar genom åren har visat att det är stora skillnader i hur flickor och pojkar uttrycker sig och skriver. I kapitlet ”*Fult och fint*” tar Einarsson och Hultman upp huruvida vi livet igenom blir präglade utav vår könstillhörighet. Omgivningens förväntningar styr vårt beteende så att flickor och pojkar redan från början behandlas olika. Redan sedan födseln behandlas pojkar och flickor olika och redan i tvåårsåldern så märks tydliga skillnader i flickor och pojkars intressen och beteenden, eftersom de uppmuntras till olika aktiviteter av omgivningen. Einarsson och Hultman skriver att när barnet identifierar sig som pojke eller flicka börjar det värdera egenskaper som tillskrivs det egna könet. Barn upplever också mycket press ifrån omgivningen av att uppträda som ”*fina flickor*” och ”*duktiga pojkar*”(Einarsson & Hultman,

1984:16). Särskilt strikt verkar denna mekanism på pojkarna, eftersom samhällets värderingar träder i kraft och det är värre att vara en flickaktig pojke än en pojkaktig flicka. Återigen pga. den manliga normen.(ibid.)

Einarsson och Hultman (1984) anser att det i skolan finns en dold läroplan som ställer många krav på eleverna; att kunna arbeta individuellt, att kunna vänta på sin tur, att vara uppmärksam på lektionerna, att kunna behärska sig motoriskt och verbalt och att underordna sig lärarnas auktoritet.

Det är sådana krav som oftast bestämmer former för undervisning i skolans värld enligt Weiner och Berge (2001) som i sin bok *Kön och Kunskap* beskriver den dolda läroplanen som: "... underliggande faktiska krav och disciplinering, som inte är redovisade i läroplaner men som begränsar och styr i vardagliga undervisningssituationer". (Weiner och Berge, 2001:35) Weiner och Berge anser att den dolda läroplanen inte ger en likvärdig utbildning till flickor och pojkar. I stället ställer den dolda läroplanen olika krav på de två könen. T.ex. gäller inte kravet på skolanpassning i lika hög grad för pojkarna som för flickorna.

Betydelse av lärarens kön i undervisningen

Betydelsen av lärarens könstillhörighet har däremot inte varit så mycket i fokus såsom elevernas kön. Enligt Einarsson har dessa studier visat att lärarkön har betydelse för interaktionen med eleverna. T.ex. Bellamy fann 1994 att manliga lärare interagerade mer med pojkar medan kvinnliga lärare interagerade likadant med båda könen. (Einarsson, 2003:12) Einarsson skriver i sin avhandling om de otaliga mötena mellan barn och vuxna, eftersom beroende på hur lärare bemöter elever i skolan kan detta påverka deras sociala och kunskapsmässiga utveckling. Enligt Einarsson så efterlyser elever i skolan mer personliga relationer med lärarna, de vill ha mer omsorg och hänsyn.

Kommunikationen i klassrummet kan se ut på olika sätt enligt Einarsson. Dels så undervisar läraren hela klassen och dels så sker en individuell interaktion med enstaka individer. Eftersom detta sker i klassrummet så tar all del av denna interaktion. Kommunikationen är en annan del utav undervisningssituationen som är central för arbetet som sker i klassrummet enligt Einarsson.

Vidare visar Einarsson på ett antal olika studier som visar hur denna interaktion påverkar elevernas inlärningsförmåga.(Einarsson, 2003:9ff) Undervisningsgruppens storlek liksom undervisningsämnet är också av betydelse för interaktionen som sker mellan lärare och elever och huruvida detta påverkar genusrelationen.

I artikeln ”*Gender biased Interaction in The Classroom: the influence of gender and age in the relationship between teacher and pupil*” så utforskar Einarsson och Granström (2002) huruvida kön och ålder har någon betydelse för hur interaktionen mellan lärare och elever utvecklas. Många lärare oavsett kön och nationalitet, anser att vissa elevuppföranden är ett hinder i deras lärande. Många studier har visat genom åren att pojkar dominerar i klassrummet. Einarsson o Granström undersökte ifall att elevernas kön och ålder hade någon betydelse för hur de behandlas och uppmärksammas utav deras lärare. Endast för att pojkar får mer uppmärksamhet betyder det inte att de får positiv uppmärksamhet. De Voe (1991) hittade att pojkar får oftast uppmärksamhet i form av skäll och tillrättavisande, skriver Einarsson & Granström. Det författarna tycker är konstigt, är att i de flesta studier gjorda så har man behandlat lärarna som om de vore könlösa. Vidare påpekar Einarsson & Granström att i de flesta studierna har man bortsett ifrån könsrodnaden hos eleverna som gör sig gällande under högstadiet och ifall detta är av betydelse inom forskningen. En professionell lärare får inte visa att den föredrar vissa elever men inte andra. Detta är framförallt omöjligt eftersom lärare är endast människor och som vi vet så kan man inte gilla alla, även om det ska strävas efter att bortses ifrån i det professionella arbetet. Undersökningarna gjorda av Einarsson & Granström visade på att könet är av betydelse när det gäller interaktionen mellan lärare och elever, däremot så varnar de för att ta det för fakta eller en sanning.

Avslutande ord

Som vi tidigare påpekat har en del forskning visat att pojkar generellt dominerar klassrumsinteraktionen. Detta har visat sig i att de pratar mest med läraren samt att läraren både ger pojkar mer utrymme men också att de själva tar vara på den chansen att ta mer utrymme. Få studier har däremot visat ifall det finns något samband mellan lärarkön och elevkön och ifall detta påverkar kommunikationen dem emellan. Likaså finns det väldigt lite forskning om ifall elevens ålder är av betydelse för interaktionen mellan lärare och elever. (Einarsson, 2003:65)

2. Teoretiskt ramverk

2.1 Teoretiska utgångspunkter och centrala begrepp

Genus och Genusperspektiv

Vad betyder genus och vad är genusperspektiv? På vilket sätt är genus och jämställdhet kopplade till varandra i läroplanerna?

Vad är genus? Utifrån nationalencyklopedins definition av ordet genus kan man slå fast att begreppet genus används på en mängd olika sätt och definitioner. Definitionen som vi är intresserade av i detta sammanhang, är den om att genus: ”**genus** (lat., 'härkomst', 'släkt', 'stam', 'kön', 'art', 'slag'), begrepp inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning och teoribildning som används för att förstå och urskilja de föreställningar, idéer och handlingar som sammantagna formar människors sociala kön. Genus används som benämning på den kulturella process som tillskriver såväl människor som symboliska förhållanden och institutioner kollektiva s.k. könsegenskaper, dvs. manligt och maskulint resp. kvinnligt och feminint.”

Eva Gannerud tar upp i sin bok *Lärarens liv och arbete* (1999) att innehållet i könsrelaterade normer och föreställningar inte ser likadant ut för alla och överallt. Dessa förändras över tid och tar olika uttryck inom olika sociala och kulturella sammanhang. (Gannerud, 1999:11)

Hur vi uppfattar genus och kön, beror mycket på hur detta skapas och återskapas beroende på vad människor säger och gör, samt vilka tankar vi har om oss själva och andra. (Gannerud, 1999:12) Likaså varierar betydelsen av kön och genus, eftersom genus i varje sammanhang interagerar med många andra faktorer, hos både omgivning, individ och samhälle.(ibid.) På så sätt kan man alltså tyda ett genusperspektiv, eller även ett så kallad ”sociokulturellt perspektiv”.(ibid.)

Utifrån de definitionerna av begreppet genus, dvs. att genus tillskriver människor s.k. könsegenskaper ska vi försöka observera ifall dessa skillnader syns i interaktionen som sker mellan lärare och elever, ifall lärare behandlar pojkar och flickor annorlunda samt ifall eleverna är medvetna om det finns skillnader i lärarnas beteende eller om lärarna är medvetna ifall de själva gör någon skillnad.

Genusordning i samhället

Begreppet genusregim används av Gannerud för att beskriva hur kön och genus uttrycks i vårt samhälle. Gannerud urskiljer fyra nivåer där begreppet genusregim förekommer. (Gannerud, 1999:12ff)

1) Symbolisk nivå: dvs. den förmedlar en bild av hur män eller kvinnor ”bör” vara och ”är”. Dessa föreställningar ingår i vårt kulturarv och anses vara självklara förklaringar till kvinnors och mäns beteenden. (ibid.)

2) Strukturell nivå: de föreställningar om män och kvinnor på symbolisk nivå, legitimerar hur sociala och ekonomiska förhållanden är ordnade i samhället. (ibid.)

3) Emotionell nivå: som anger normerna för äktenskap, föräldraskap och barnomsorg.

4) Individuell nivå: individens rätt och betydelse för hur denne utformar sin identitet och sitt liv i samspel med övriga samhällets genusordning. (ibid.)

Därför så bygger oftast genusrelaterade föreställningar och normer på ett ”hierarkiskt förhållande mellan manligt och kvinnligt”. (Gannerud, 1999:14) Eftersom som Gannerud påpekar, det traditionella patriarkaliska mönstren har till stor del försvunnit ur det svenska samhället, talar man istället för en ”hegemonisk maskulinitet”.(ibid.) Dvs. så finns det fortfarande en manlig norm men detta är inte lika öppet och segregering, men ändå farlig eftersom den är dold och informell segregering. (ibid.)

Genusregim i skolan och i samhället

Föreställningar om kön överförs av skolan som institution i samhället eftersom de erbjuder barn olika hinder och möjligheter att ”positionera sig på olika sätt i förhållande till sitt kön”. (Karlsson, 2003:11) Eftersom så många olika krav ställs på skolan, hamnar dessa krav ofta i motstridiga förhållanden till varandra. Skolan ska å ena sidan bidra till att ”barnen fostras till medborgare i ett befintligt samhälle, ..., där det redan finns en hierarkisk uppdelning när det gäller kön, social gruppering och kulturell tillhörighet”. (ibid.)

Samtidigt ska skolan fostra barn till självständiga individer med ett jämställdhetstänkande.

I läroplanerna betonas att jämställdhet som värdegrund ska vara synlig i undervisningen och i skolans planering och verksamhet. (Skolverket, 1996:1)

Vi lever i ett samhälle som har alltid dominerats av värderingar och attityder som styrs av könsroller. Nordahl anser att vi lever i ett samhälle som domineras utav manliga värderingar. Det han däremot påpekar är att dessa värderingar bygger på kvinnliga värden. (Nordahl, 1994)

Skolan och utbildningssystemet kännetecknas av övergripande ”genusregim” (Gannerud, 1999:12) som kan förändras om man strävar efter ett jämställdhetsarbete och som resultat av det kan det ske förändringar i samhället. Det finns vissa kännetecken på hur dessa genusföreställningar kommer till uttryck i som t.ex. kunskapssynen som dominerar. Vissa kunskapsområden i skolans värld domineras utav männen som t.ex. matematik och no-ämnen. Eftersom skolan är individorienterad, förknippas detta ofta med manliga synsätt.

Gannerud påpekar att mycket utav den forskning som har bedrivits inom skolans värld har handlat om elevernas situation och hur skolan som en institution bidrar till att skapa dessa ”könsmonster och genusrelaterade föreställningar bland eleverna.”(Gannerud, 1999:16f) men Gannerud påpekar att ”genuskonstruktion är en livslång process”(ibid.) och att man ofta förblindas utav det faktum att skolan betraktas som en ”könsneutral institution”.

Jämställdhet

Begreppet jämställdhet fördes in i den politiska debatten i början av sjuttioalet. (Weiner & Berge, 2001:41) Målet var bland annat att begreppet skulle användas som ett strategiskt grepp för att uppnå jämlikhet mellan män och kvinnor.(ibid.)

Enligt Skolverket (2002) så är jämställdhet det begrepp som ”...ska ge flickor och pojkar likvärdiga villkor och förutsättningar att upptäcka, pröva och utveckla sin fulla potential som människa”? (Skolverket, 2002).

Skollagen är väldigt klar och tydlig i sina instruktioner när det gäller jämställdhetsbegreppet. Lagen lyder: 2 § ”Alla barn och ungdomar skall, oberoende av kön, geografiskt hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i det offentliga skolväsendet för barn och ungdom”. Utbildningen skall inom varje skolform vara likvärdig, varhelst den anordnas i landet. Särskilt skall den som verkar inom skolväsendet: 1. främja jämställdhet mellan könen...”

Läroplaner - kön och genus

För att lättare belysa läroplanernas betydelse för vårt syfte, sammanfattar vi hur läroplanen är relaterad till genus och könsperspektiv inom skolan. Vad är en läroplan? Weiner & Berge, 2001, refererar till Ulf P. Lundgren definition av ”läroplan” på tre nivåer som: 1) ”...ett dokument som avser hur värderingar, kunskaper och erfarenheter väljs ut och organiseras.” 2) ”Varje läroplan innebär en styrning av en påverkansprocess”. 3) ” ...avser läroplanets konkreta styrning av faktiska undervisningsprocesser.

(Weiner & Berge, 2001:34, fr. Lundgren 1989:21f)

Skolan har en skyldighet att arbeta så jämlikt som möjligt eftersom vårt samhälle bygger på att alla har rätt till lika värde. Därför är det viktigt att alla som arbetar inom skolans värld ska vara väl förtrogna med skolans uppdrag och värdegrund. Detta är också något som alltid måste genomsyra skolans verksamhet. Nedanför har vi sammanställt de viktigaste citaten ur Lpo94 som belyser likvärdighet för alla individer oavsett socialt eller kulturellt bakgrund.

Skolans uppdrag och värdegrund.

I Lpo94 står det om skolans uppdrag och värdegrund, samt tar upp hur skolan ska motverka skillnader mellan elever:

Skolan har en viktig uppgift när det gäller att förmedla och hos eleverna förankra de grundläggande värden som vårt samhällsliv vilar på. Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan skall gestalta och förmedla.

Lpo94 säger:

1 Skolans värdegrund och uppdrag

Grundläggande värden

”Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och barn, samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan ska gestalta och förmedla” (Lpo94, 1994:5)

En likvärdig utbildning

”Skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts och bedöms i skolan och de krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma deras uppfattning om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan har ett ansvar att motverka traditionella könsmonster. Den ska ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla förmåga och intresse oberoende av könstillhörighet” (Lpo94, 1994:6)

Läraren ska

”Se till att alla elever oavsett kön, och social och kulturell bakgrund får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll. Samt att detta inflytande ökar med stigande ålder och mognad” (Lpo94, 1994:15)

”Verka för att flickor och pojkar får ett lika stort inflytande över och utrymme i undervisningen” (ibid.)

2.2 Könsrollsteorier och generella beteenden

Många forskare och teoretiker försöker oftast rekonstruera ett utvecklingsförlopp som en individ genomgår från barndomen till vuxen ålder för att kunna förklara de systematiska skillnaderna som dessa individer genomgår.

Dessa teorier är ofta generaliserande och stereotypa. Vad vi oftast uppfattar som kvinnligt och manligt behöver inte alltid stämma överens eftersom kvinnor kan ha ”manliga” drag och män ”kvinnliga” drag. Dessa stereotypa drag har förändrats drastiskt under historiens gång och fortsätter att göra detta än. Därför är det material vi använder för att beskriva könssocialisationen oftast gammal och passé.

Idag vet vi att pojkar och flickor behandlas olika redan från födseln beroende på vilken kön de tillhör. Nielssen och Rudberg påpekar i ”*Historien om flickor och pojkar*” (1989) att olikheter som vi ser hos pojkar och flickor oftast hänger ihop med hur barnet har blivit behandlat utav fadern eller modern redan från födseln. För att få en djupare förståelse av hur könsidentitet skapas har vi sammanfattat Öhrns beskrivning av könsrollsutveckling, baserad på Kohlbergs teori. Pojkar och flickor behandlas och socialiseras redan som små barn in i olika könsroller.

Kohlberg beskriver hur könsidentitet skapas (Kohlberg, 1996), och denna utveckling tar Kohlberg upp utifrån ett kognitivt utvecklingspsykologiskt perspektiv. En individs könsidentitet är första steget mot en utveckling av könsroller. Könsroller betecknar attityder, beteenden och värderingar som skapas i ett samhälle och associeras till könsidentitet. (Öhrn, 1990:4f)

Kohlberg säger att de flesta barn etablerar en könsidentitet, dvs. att de uppfattar sig vara ”*pojke och flicka*”, runt två - tre års ålder, men han påpekar att endast i fyra - femårsåldern kan detta uppfattas som konsistent och slutgiltigt. Barnet lär sig under hela sin uppväxt att identifiera specifika utmärkande drag för vad som är manligt och vad som är kvinnligt.(ibid.)

Kohlberg tar även upp att varje kön tar även i beräkning det som är s.k. positiva självuppfattningar, eftersom man lära sig att värdera sitt eget kön som bättre. Däremot anser Kohlberg att det finns en tendens i samhället att tilldela det manliga könen mer makt, eftersom det finns, och har funnits, en manlig norm i samhället. Vidare anser Kohlberg däremot att det kvinnliga könet har fler positiva tilldelade egenskaper såsom hjälpsamhet, omvårdnad och godhet. Kohlberg beskriver denna process i utvecklingen av en könsrollsidentitet som något oundvikligt. (ibid.)

”Flickor och pojkar är olika. Dessa gamla iakttagelser står sig fortfarande och bekräftas då vi observerar flickors och pojkars beteende, syften och intressen i skolan och på fritiden.” (Sörensen, 1991:39).

När de generella beteendena hos pojkar och flickor diskuteras är det enkelt att falla tillbaka på de klassiska bilderna; killar har ljusblå kläder som bebisar och blir snickare när de blir vuxna, och tjejer har rosa kläder och blir sjuksköterskor. Sörensen menar att dessa stereotyper är på väg att försvinna, eller åtminstone blir gränserna mer och mer otydliga. Eller som hon uttrycker det, att tjejerna mer och mer *”tar för sig”* (ibid.).

För att gå in mer konkret, och då framförallt i skolmiljön, går det att se att de klassiska beteendena fortfarande gäller. Larsson (Larsson, 2005:95f) visar på att det ämnesområde där pojkar är i stort sett överlägsna, och alltid varit, är ämnet idrott och hälsa. Detta stämmer bra in på den klassiska bilden av att pojkar är mer aktiva, fysiskt, än tjejer.

Connell (Connell, 2005) diskuterar runt ämnet pojkar och skapandet av maskulinitet och huruvida det är så att pojkarna har kvar de traditionella fördelarna i skolan och samhället, eller har vågskålen tippat över till flickornas fördel. I hans artikel skriver han:

”Det är emellertid inte första gången som frågor om pojkar och deras situation i skolan diskuteras. I slutet av 1960-talet uttrycktes i USA en oro för att ’pojkers kultur’ inte gavs tillräckligt utrymme i skolan. Argumenteringen utgick från att pojkar genom dominansen av kvinnliga lärare och ett ’feminint, flickaktigt innehåll’ i skolans undervisning, kunde komma att underordnas och förnekas sina ’rättigheter’” (Connell, 2005:161)

Det som citatet antyder är att den kvinnliga normen i skolan påtvingas pojkarna och gör att de inte får de manliga förebilder som är så viktigt för unga män. Det traditionella tankesättet om män och maskulinitet har kommit att undermineras av de senaste decenniernas feministiska

tankesätt, som har tvingat samhället att ändra på sin uppfattning om vad som är kvinnligt och manligt. (Connell, 2005:161f)

Connell resonerar också runt pojkars resultat i skolan. Framförallt pekar han på att det feministiska tänkandet har medfört att det har utvecklats speciella insatsprogram för flickor, vilket, enligt Connell, har givit dessa en fördel före pojkarna. Han säger att det är pojkarna som nu är i behov av att få insatsprogram. Framförallt pekar han på resultaten för pojkarna, som ligger under flickornas.

Som motargument nämner Connell (Connell, 2005:162) att trots att tjejerna presterar bättre i de flesta aspekterna i skolan, syns detta inte i det fortsatta livet. Ute i samhället är det fortfarande de manliga normerna som gäller, och det framförs att om killarna skulle få samma fördelar som tjejerna i skolan, skulle det bara *”befästa mäns privilegier ‘snarare’ än att utmana dem”* (ibid.). Detta är en av de nyaste inom forskningen kring beteenden hos pojkar och flickor som belyser en annan aspekt än tidigare, dvs. att samhället fortfarande är den givande normen, men att däremot så är inte pojkar förfördelade i skolan.

3. Metod

Den metod vi använt oss av är att räkna som kvalitativ. Kvalitativa studier har en fördel eftersom de oftast ger en helhetsbild och är flexibla. (Holme, 1996:79f) Nackdelen med kvalitativa undersökningar är att man både påverkar och blir påverkad av den omgivning som ska studeras.(Holme, 1996:115)

Undersökningen vi utfört är uppdelad i tre delar; *del ett* består av deltagande observationer, *del två* är samtal med elever och *del tre* är frågeformulär ifyllda av lärare. Av dessa tre undersökningssätt kräver del ett och del två nära fysisk interaktion mellan enheterna, oss och klassen/läraren (Holme, 1996). En stor fördel av att vi använt oss av tre olika metoder är att vi har haft en bredare syn på könssocialisationen i skolan. Med hjälp av tre olika metoder som behandlar samma ämne fås en större validering av resultaten, man får en djupare förståelse om man ser på saken från olika håll, sk. metodtriangulering. (Kullberg, 2004:84) Vi har alltså undersökt tre olika förhållanden som är relaterade till varandra.

Vi valde att göra våra observationer och samtal med eleverna på två olika skolor i Stockholmsområdet. Frågeformulär som vi gjorde med lärare är endast utförda i en av skolorna. Undersökningarna är utförda i årskurs 6, 7, och 9 i dessa två skolor som ligger i en invandrartät del av Stockholm.

3.1 Del ett – Observationer i klassrummet

Etnografi är en kvalitativ forskningsmetod som försöker ge en beskrivning av människors dagliga aktiviteter och tolka aktiviteternas betydelse. Detta görs genom att studera människor i deras dagliga miljö. (Kullberg, 2004:15)

Observationer är en vanlig metod inom etnografisk forskning. Vi valde att göra observationer framförallt eftersom med denna metod går det att ”*studera beteenden och skeenden i ett naturligt sammanhang i samma stund som det inträffar*”.(Patel, 1994:74) Holme (1996) anser att observationer ställer stora krav på personen som observerar eftersom man både ska ”*se, höra och fråga*” (Holme, 1996:111) det som sker. Denna metod är bra att använda eftersom den oftast fångar ”*handlingar och reaktioner mellan gruppens medlemmar*”.(ibid.) Däremot så anser Holme att det är även den metod som ställer de högsta etiska kraven.(ibid.) Holme pekar på två olika typer av observationer, nämligen öppna eller dolda.(ibid.) Observationerna har gått till på så sätt att vi har suttit med på två olika lektioner med samma klass men med olika lärare, utan att lärarna eller eleverna har fått reda på vårt syfte med observationerna. Detta för att lärarens och elevernas beteende inte ska påverkas, det blir annars lätt på så vis att

de personer man observerar ändrar på just det som vi är där för att observera. Vår typ av observation kan man varken säga är öppen eller dold utan ett mellanting. Den är öppen på det sättet att vi har hört med lärarna och eleverna om det är ok att vi närvarar vid lektionerna, och att de förstår att vi kommer att fungera som observatörer. Den är dold eftersom vi inte talat om exakt vilka faktorer i gruppen vi tänker observera.

Den klass vi utförde observationerna var en årskurs 9, som valdes ut enbart på kriterierna tillgänglighet och personliga band till skolan. Daniel känner läraren i klassen och vi kunde utföra undersökningen utan att störa något viktigt moment.

Under lektionerna har vi suttit längst bak i klassen och fört minnesanteckningar över aktiviteten i klassen. Vi har inte sagt något eller interagerat med eleverna på något sätt, och de har inte försökt ta kontakt med oss. Det har inte heller förekommit någon interaktion mellan oss observatörer, för att vi inte ska påverka varandra.

Efter observationerna var genomförda har vi sammanställt våra minnesanteckningar var för sig för att sedan använda dessa i analysdelen.

3.2 Del två – Samtal med elever

Samtalen med eleverna har utförts som diskussion i helklass med en klass i årskurs 6 och gruppsamtal med tre grupper ur årskurs 7. Varje grupp i årskurs 7 bestod av fyra elever. Anledningen till att vi utförde samtalen i smågrupper med årskurs 7 var att det är lättare att fånga åsikterna i en liten grupp än i en stor grupp. Detta är en av de stora fördelarna med kvalitativa metoder, flexibiliteten. Det går att ändra på tillvägagångssättet under arbetets gång. (Holme, 1996:80) Alla eleverna har fått information om det vi undersöker, detta för att eleverna ska ha en chans att uttrycka sina åsikter om rätt område. För att inte de elever vi talade med skulle känna sig iakttagna eller påverkade för mycket av kompisarna så satt vi i ett rum med stängda dörrar. De elever vi valde att prata med är valda genom att ta några elever som fanns tillgängliga vid varje tillfälle. Vi hade ingen tidspress, det var studietid, vilket tog bort tiden som stressmoment.

Den första diskussionen, den med helklass i årskurs 6, var relativt ostrukturerad och var mest en diskussion runt ämnet jämställdhet och elevernas uppfattning av hur de blir behandlade av lärarna. Som vi sa tidigare så ändrade vi upplägget inför samtalen med eleverna i årskurs 7 för att få mer material kring ämnet. Med det som bakgrund tog vi fram några frågeställningar att diskutera runt. Vi har genomfört samtalen i tre olika grupper. Deras sammansättning har varit, 2 flickor + 2 pojkar, 4 flickor, 4 pojkar. Anledningen till att vi hade den här

sammansättningen var initialt att vi ville ha en jämn fördelning mellan flickor och pojkar i varje grupp. Det som då uppstod var att när det var 2+2 i gruppen så talade knappt pojkarna. Detta ledde till att vi valde att ha de två återstående grupperna som en pojk- och en flickgrupp.

Under samtalens gång har vi inte styrt eleverna i någon speciell riktning. Vi har snarare frågat vad de tänker på när de får höra de olika frågeställningarna. Sedan har vi försökt styra samtalet så att de pratar med varandra, snarare än att prata med oss. De frågeställningar vi haft som diskussionsunderlag är:

- Får ni den typen av uppmärksamhet ni behöver/vill ha?
- Vilken typ av uppmärksamhet vill ni ha?
- Vilka är det som får mest uppmärksamhet, killar, tjejer, de som skriker högst, de duktigaste, de minst duktiga?
- Vilken typ av uppmärksamhet får de som får mest uppmärksamhet?

Det är viktigt att påpeka att vi *inte* ställt dessa frågor rakt ut till eleverna. Vi har istället försökt tala runt dessa frågeställningar.

Holme påpekar att tolkningsprocessen på många sätt är ”*en kritisk fas i forskningsprocessen*” (Holme, 1996:290) eftersom man aldrig kan skydda sig från feltolkningar eller övertolkningar. Vi har försökt minimera detta genom att jämföra och sammanställa våra anteckningar från samtalen.

3.3 Del tre – Frågeformulär till lärarna

Den sista delen i undersökningarna är utförda som ett frågeformulär riktat till lärare. Anledningen till att vi gav ut ett frågeformulär istället för att utföra intervjuer är att det var svårt att få tiden att gå ihop. Ett frågeformulär kan ibland betraktas som en kvantitativ metod då det ofta genererar data som går att behandla statistiskt (Holme, 1996:173), men eftersom vi har haft skriftliga frågor med stort utrymme för egna funderingar som kräver tolkning av oss för att kunna analyseras, så är denna undersökning en kvalitativ metod.(Holme, 1996:76) Skillnaden mellan frågeformulär och intervjuer är att i en intervju går det att ställa följdfrågor och utveckla frågorna under intervjuens gång, medan ett frågeformulär är statiskt. Fördelen med frågeformuläret är att vi har deras tankar ordagrant, nackdelen är att de inte alltid orkar svara mer ingående på alla våra frågor om det blir för omfattande.(Holme, 1996:174)

De lärare vi intervjuat är de lärare som undervisar i den skolan som de andra undersökningarna är utförda i. Detta för att skapa ett högre informationsvärde, dvs. lärarna och eleverna har samma utgångspunkt i sitt synsätt.(Holme, 1996:101) Vi har lämnat ut frågeformulär till 3 kvinnor och 2 män.

Under den tiden lärarna har haft på sig att svara på formuläret, 3 dagar, har de haft kontinuerlig tillgång till minst en av oss ifall de behöver ställa några frågor. Patel och Davidson (Patel, 1994:60) beskriver denna typ av frågeformulär, eller enkät, som en enkät under ledning.

3.4 Etiska aspekter

De personer vi observerat, samtalat med och intervjuat har blivit informerade om att de är med i en undersökning. Den klass vi observerade blev informerade om syftet med undersökningen efter att observationerna var utförda, för att resultaten skulle påverkas minimalt. I rapporten finns inga Ortsnamn, personnamn eller skolnamn med. Detta medför att identifiering av personer är svårt. Eleverna är under 18 år, men då vi inte har utfört bandupptagningar eller använder oss av citat, så har vi inte tagit in målsmans tillstånd. Deras ålder är även en orsak till att vi genomfört samtal, istället för intervjuer. Ett samtal är mindre stressande än en intervju.

4. Material och analys

På grund av den stora skillnaden i de olika undersökningarna, observationer, samtal och intervjuer, kommer de att presenteras var för sig. När det gäller observationerna kommer dessa även att presenteras individuellt pga. att även om observationer ska vara objektiva finns det element av subjektivitet. I det här kapitlet kommer vi även att redovisa våra resultat från de olika undersökningarna. I anslutning till varje redovisning finns det en analys.

4.1 Observationer i klassrummet

Vi gjorde våra observationer under två lektioner på samma skola i samma klass, fast vi följde klassen med två olika lärare: en kvinnlig och en manlig lärare. Lektion ett var en so-lektion, och lektion två var en sv-lektion.

Loredanas observationer: Lektion 1, manlig lärare

Första lektionen var vi hos en manlig lärare, ämne so. I klassrummet fanns jag och Daniel, läraren och en till lärarstudent samt 8 kvinnliga elever och fyra killar. Majoriteten av eleverna var alltså kvinnliga. Lektionen löper väldigt bra och konfliktfritt, läraren leder eleverna igenom lektionen först med lite repetition, har en kort test om veckans nyheter och sedan får eleverna arbeta självständigt en stund.

Läraren är yngre och är ganska avslappnad dock rak och på sak under lektionens gång. Oftast så svarar han endast på tilltal och endast om relevanta frågor. Drar något mindre skämt här och där, men håller sig till sitt ämne för det mesta. Han låter de elever som räcker upp handen svara på frågorna och på så sätt blir ingen elev utsatt för några behagliga situationer. Vid något tillfälle försöker läraren att få ett svar från en flicka som inte har varit så involverad under repetitionen, men hon verkar kunna svaret på frågan. Under repetitionen koncentrerar läraren sig mycket på de elever som har något att säga, i detta fall en grupp flickor som är väldigt angelägna om att svara på hans frågor. Eftersom tjejerna är så pass aktiva, pratar han mest med dem. Killarna är mindre involverade i lektionen och de kommer lite undan enligt mig. Två andra manliga elever kommer försenat, men läraren ger dem ingen tillsägelse. Under undervisningen så verkar han inte bry sig så mycket om killarna som på något sätt försvinner i bakgrunden, däremot så pratar han mer med killarna under tiden då de arbetar självständigt. Läraren skojar mer med killarna under tiden de arbetar självständigt, men samtidigt om han är med någon annan elev och gruppen killar låter mer så får de en sträng tillsägelse. Däremot när två tjejer börjar prata om annat så ger han dem endast en blick och ingen tillsägelse. Efter

lektionen så samtalade vi med läraren och han sa att eftersom tjejerna är så aktiva så blir det lätt att han fokuserar mer på dem.

Loredanas observationer: Lektion 2, kvinnlig lärare

Under den andra lektionen, en sv-lektion, satt vi och observerade en annan lärare med samma klass. Två – tre kvinnliga elever som inte var på den andra lektionen dök upp. Redan i början på lektionen så var stämningen stökigare och eleverna var högljudda. Däremot så verkar läraren antingen ignorera beteendet eller så var hon totalt omedveten om situationen. När hon väl säger till eleverna så har hon samma tonläge, ändrar inte en min. Under denna lektion verkar det som om tjejerna stör mest och är pratigare än killarna, men det är endast fyra killar med på lektionen. Eleverna har redovisningar som löper under lugna omständigheter även fast två killar viskar tyst. Läraren påpekar inget i killarnas fall däremot så väljer hon att påpeka hur en tjej sitter, eftersom tjejen hade båda benen på en annan stol. Den här läraren verkade inte ha någon kontakt med sina elever även fast eleverna satte igång vissa konfrontationer, hon verkade apatisk på sätt och vis och det var svårt att se någon interaktion mellan lärare och elever.

Daniels observationer: Lektion 1, manlig lärare

Det första intrycket jag får av lektionen är att läraren har direkt en interaktion med de aktiva eleverna. Om en elev visar ett intresse får den eleven en positiv respons från läraren. De elever som inte är aktiva får väldigt lite uppmärksamhet.

Under lektionens gång är det en konstant interaktion mellan läraren och de elever som räcker upp handen när en fråga ställs. Läraren sprider frågorna mellan de som räcker upp handen så att det inte bara är enstaka elever som svarar. Dock är det samma elever som räcker upp handen vid varje fråga, med några undantag. Det går inte att se någon skillnad huruvida det är tjejer eller killar som får mest frågor, det är jämnt fördelat mellan de som vill svara. En gång under lektionen uppmärksammar lärare en elev som inte sagt så mycket med frasen ”M. Har inte sagt så mycket”. I klassen är det ca 2/3 tjejer. Och läraren har mer ögonkontakt med tjejerna än med killarna. Bland de som räcker upp handen är det större andel tjejer än vad som finns i klassen. Varför? Om en elev ropar svaret rakt ut betyder det inte att svaret räknas, frågan går ändå till någon av de som räckte upp handen från början.

När lektionen övergår från genomgång till eget arbete, går läraren runt till varje elev och frågar hur det går, hur långt de har hunnit m.m.

Daniels observationer: Lektion 2, kvinnlig lärare

Redan från början är det minimalt med interaktion mellan lärare och elever. Läraren talar hela tiden till klassen, inte till individerna. Bland eleverna märks det att de inte vill vara där. En av eleverna, en tjej, får överlägset mest tillsägelser och negativ uppmärksamhet, i början på lektionen. Detta trots att hon inte betar sig mer illa än någon annan. En av killarna kastar ett hopknycklat papper, som läraren ser. Det resulterar inte i någon form av respons från lärarens sida. En annan elev, tjej, sitter på bänken med fötterna på stolen, ingen respons från läraren. Det är sporadiskt med tillsägelser från lärarens sida, ibland får de en tillsägelse för en händelse, ibland inte. Trots att det handlar om samma händelse.

Analys av lektionerna

När vi (Daniel och Loredana), diskuterade efter de två lektioner som vi var med och observerade så har vi delvis sett samma saker under observationen.

Första lektionen så var vi överens om att läraren i fråga, den manliga läraren alltså var professionell och försökte använda sig av klassiska pedagogiska grepp i undervisningen. Däremot så reagerade Loredana mer på vissa beteenden som kan anses vara av betydelse för interaktionen mellan läraren och eleverna. Framförallt så gällde detta interaktionen när läraren skulle vara mer avslappnad, så tyckte Loredana se en skillnad i hur läraren i fråga betedde sig mer killigt med killarna och mer formellt med tjejerna. Likaså när det gällde prat under lektionen så reagerade läraren enligt Loredana strängare mot killarna än mot tjejerna, kanske för att killarna inte var tillräckligt aktiva. Vilket i sig även kan betyda att detta inte hade med elevens kön att göra. Det kanske är elevens angelägenhet att delta i undervisningen som kan ha varit problemet. En annan möjlighet kan vara att detta kan ha att göra med att läraren är manlig och på så sätt betar han sig på ett visst sätt med eleverna av respektive manligt/kvinnligt kön. Einarsson hänvisar till en undersökning utförd av Bellamy 1994 som visade att manliga lärare interagerade 2/3 av tiden med pojkar och 1/3 med flickor, samt att kvinnliga lärare interagerar lika mycket med båda könen.(Einarsson, 2003:33) Däremot så tar Einarsson upp flera olika studier som inte har samma resultat, som t.ex. Duffy, Warren och Walsh (2001) som visar att såväl lärarkön samt undervisningsämne har betydelse för huruvida manliga respektive kvinnliga lärare behandlar flickor och pojkar.

Efter andra lektionen så hade vi (Daniel och Loredana) samma uppfattningar om lektionen i stort. Läraren i fråga, en kvinnlig lärare hade inte en speciell professionell eller pedagogisk

framförhållning till sina elever, oftast så ignorerar hon beteenden helt och ibland så valde hon att uppmärksamma små incidenter hårdare än andra. Loredana ansåg sig se en strängare sida mot vissa kvinnliga elever från lärarens håll, men samtidigt så hade just dessa elever, som var kvinnliga, en kanske kaxigare attityd mot läraren än de andra. Man måste vara medveten att man oftast lägger ner värderingar kring rätt och fel i sina observationer och man kan nästan aldrig vara så objektiv som möjligt. Överlag så kan man inte se någon direkt skillnad på hur denna kvinnliga lärare behandlar just killar och tjejer, men kanske på hur hon bemöter vissa individer.

Undersökningar pekar på att jämställdheten mellan pojkar och flickor på högstadiet inte är till belåtenhet. Flickor får oftare kritik och tillrättavisningar än pojkarna framförallt i sjuan. (Gannerud, 2001:216) Högstadiet är också den period då pojkarna kommer flickorna ikapp, kunskapsmässigt. Flickorna verkar också tycka att beröm inte är så intressant, på högstadiet. Under puberteten händer det mycket i elevernas sexuella utveckling och detta påverkar könsidentitetskapandet. Gemensamma drag går att hitta hos både flick- och pojkgrupper. Flickor är pratigare, ställer mer frågor kring allt och är framförallt mer samarbetsvilliga. Pojkar är tystare, håller oftast en lägre profil, småpratar aldrig, framförallt inte om känslor. Oftast pratar pojkar om bedrifter och samarbetar sällan, såvida det inte lönar sig för dem.

Viss forskning pekar på att det inte alltid finns en pojkdominans i klassrummet enligt Einarsson (2003:20ff). Hon visar på bland annat t.ex. Kellys (1986) metaanalys och Öhrns (1990) studie av klassrumsinteraktionen i en årskurs 9. Studien visade att könsskillnader i interaktionen mellan lärare och elever var inte så tydlig när grupperna bestod av merparten flickor. Detta skulle man kanske också kunna referera till i våra observationer, där under lektion 2 så var flickantalet större i klassen. Vidare fann Öhrn enligt Einarsson att även undervisningsämnet var av betydelse. I de fall där könsskillnader saknades eller där flickorna dominerade scenen så var det speciellt inom So, språk och barnkunskap. Detta framkommer även i våra observationer samt i de samtal vi har haft med eleverna som tycker sig uppfatta könsskillnader på idrotten och syslöjden. Einarsson refererar också till en annan forskare, Wernersson (1977). Wernersson fann i sin studie att de klasserna som han ansåg som flickdominerande, så ställde läraren mer frågor till flickorna, ungefär som den manliga läraren som under hela lektionen mestadels ställde och lät flickorna besvara frågorna, i alla fall enligt Loredanas observationer. Einarsson hänvisar också till en annan studie av Öhrn (2002) som visar på variationer mellan klasserna och därför väldigt svårt att utifrån hittills genomförd forskning komma fram till vissa generella slutsatser. Einarsson hänvisar även till Croll (1985)

om att när pojkar får mer uppmärksamhet utav läraren så är det framförallt pojkar som är stökiga eller har inlärningsvårigheter, så det är framförallt vissa pojkar och inte alls alla pojkarna som får den sortens uppmärksamhet från läraren. Tobias och Garnetts studie (1984) visade på att könsskillnader inte förekom under enskilt arbete när läraren cirkulerade runt (Einarsson, 2003:24) och detta kunde även vi se under den första lektionen då eleverna höll på med eget arbete, den manliga läraren var dock mer avslappnad i sin roll gentemot pojkarna, enligt Loredanas observationer.

4.2 Samtal med elever

De redovisade resultaten är en sammanställning av våra, Daniel och Loredanas, uppfattningar av samtalen. I början på varje samtal har eleverna blivit informerade om att vi ska skriva en uppsats om interaktionen mellan lärare och elever, dvs. vilken uppmärksamhet elever får från läraren och på vilket sätt de uppfattar uppmärksamheten.

Samtal med elever årskurs 6.

Eleverna vi samtalade med går i sexan och samtalen ägde rum i helklass där alla fick komma till tals, vi antecknade det de diskuterade. De hade väldigt skilda åsikter. Dessa elever har fram till femma endast haft kvinnliga lärare, men nu när de har börjat i sexan så har de även manliga lärare. Detta tyckte de var en stor förändring speciellt med tanke på att de hade dubbelt så många lärare som de har haft fram till sexan.

Som vi uppfattade, så var det hälften killar och hälften tjejer som tyckte att lärare inte gjorde någon skillnad på killar och tjejer. Den andra hälften killar och tjejer tyckte att lärare visst gjorde skillnad på killar och tjejer framförallt så kom tjejerna undan med mer och lärarna skällde mer på killarna. Däremot så tyckte de att om läraren var manlig så kunde läraren vara snällare mot tjejerna, medan en kvinnlig lärare inte gjorde samma skillnad, utan var lika sträng mot killar och tjejer. Framförallt, det alla var eniga om var att de bråkiga eleverna i klassen fick alltid mest tillsägelse och detta spelade ingen roll om det var en manlig eller en kvinnlig lärare i klassen, eller om eleven var flicka eller pojke. Som vi nämnde förut så var det en viktig sak som alla elever var ense om och påpekade flera gånger, att för första gången i deras liv har de både manliga och kvinnliga lärare eftersom de fram till femma endast stött på kvinnliga lärare. En annan viktig sak som eleverna sa var att en kvinnlig lärare är oftast mer omvårdande än en manlig lärare och oftast har mer personliga relationer till sina elever.

Samtal med elever i årskurs 7.

Dessa elever hade flest kvinnliga lärare och de tyckte att dessa lärare behandlade all rättvist samt hade personliga relationer till de flesta eleverna oavsett kön. Som vi påpekade tidigare så ändrade vi upplägget till samtalen med eleverna i årskurs 7. Eftersom det är lättare för enskilda elever att komma till tals i mindre grupper, och att det är lättare för oss att dokumentera samtalen. Vi har fört samtal i tre grupper, en flickgrupp, en pojkggrupp och en mixad grupp för att få så objektiva resultat som möjligt.

Grupp 1 – Killar och tjejer

Första gruppen bestod av 2 tjejer och 2 killar. Gruppsamtalet flöt på ganska bra även om det var tjejerna som höll igång konversationen. De var mer öppna och villiga att prata än de två killarna. I den gruppen säger de att de tycker att det kan vara svårt att få den uppmärksamhet varje elev behöver. Den typ av uppmärksamhet som man får brukar skilja sig åt mellan lärare, vissa ger negativ uppmärksamhet medan andra ger positiv. De säger att en bra lärare alltid är glad och att det är de roliga lärarna som ger positiv uppmärksamhet. En lärare som lyckas "se" eleverna är en bra lärare enligt den här gruppen, och komplimanger räknas som bra uppmärksamhet.

När vi frågar vilka det är som får mest uppmärksamhet säger de entydigt att det är de som hörs mest, och dessa elever får ofta negativ uppmärksamhet. Däremot så tyckte de inte att det var någon skillnad mellan hur killar och tjejer behandlades, men kanske hur vissa personligheter blev bemötta. De som sitter tysta syns inte alltid och får, för det mesta, minst uppmärksamhet. De säger att de flesta lärare ger uppmärksamhet till de som är mest aktiva, oavsett om det är en kille eller tjej. Vissa lärare ser klassen som en grupp, och ser inte enskilda individer, medan andra gör tvärtom.

Slutligen säger de att det är jobbigare att bli ignorerad än att få skäll och de tycker att de som låter mycket och stör lektionen stjälar uppmärksamhet från övriga.

Grupp 2 - Killar

Inför andra gruppen bestämde vi att ta in 4 killar för att de skulle våga öppna sig mer, eftersom i förra gruppen med tjejer, så sa inte killarna så mycket.

Dessa elever tyckte som de förr att de elever som får mest uppmärksamhet är de som är stökiga, även om lärarna försökte varva mellan negativ och positiv uppmärksamhet. De tyckte även att deras lärare försökte höja de som är tysta och glöms bort, samt provar på att ignorera de bråkiga. Hos de flesta lärare får man den hjälp man behöver. Tankar kring olika behandling

av tjejer och killar har inte funnits hos dessa killar heller men när vi grävde lite till så kom det fram att kanske så har tjejerna det bättre på idrottslektionerna, eftersom vi började diskutera manliga och kvinnliga lärare, så ansåg dessa killar att manligare lärare kan vara lite lugnare, lite snällare, mot tjejerna och att det är lättare att få skäll som kille. Killarna tyckte att vissa lärare kan vara korta när de frågar om samma sak de inte förstår flera gånger, de får ofta höra ”Du har redan fått reda på det”.

Killarna tyckte däremot att de flesta lärare behandlar eleverna rättvist utan hänsyn till kön.

Grupp 3 – Tjejer

För att fördela samtalen rättvist tog vi in denna gång 4 tjejer. Likaså som i de andra grupperna hade de inte tänkt kring aspekten att man behandlar killar och tjejer olika. Den här gruppen är överens om att det är de aktiva eleverna som får mest uppmärksamhet. Det betyder inte att det är de duktigaste eleverna. Om man behöver hjälp, eller uppmärksamhet, så får man den uppmärksamhet som man behöver. Ibland kan det tyvärr bli så att de som stör och skriker stjäl uppmärksamhet från de som vill ha positiv uppmärksamhet. Tjejerna tyckte att alla lärare behandlade de aktiva och stökiga med negativ uppmärksamhet. Överlag tyckte de att alla lärare var rättvisa, men att möjligtvis så kunde killar få mer skäll än flickor, men dessa killar skötte sig inte. Ett ämne där de tyckte att det förekom könsskillnader var på syslöjden. Där kunde killarna få mer hjälp eftersom de vågade visa att de inte kan, men att man som tjej kanske inte ber om hjälp, eftersom man frågar en kompis istället. En annan skillnad dessa tjejer hade tänkt på är att killar alltid får hjälpa till att bära saker, medan de själva får göra diverse småsyslor, som att lämna tillbaka grejer till klassrummet.

Den här gruppen tycker inte att det spelar någon roll om läraren är hård eller mjuk, bara det är lugnt i klassrummet. Om läraren har någon favorit i klassen kan det ibland bli så att den personen får mindre skäll för samma sak som någon annan gör.

Det alla grupper var överens om var att de ville ha lärare som behandlade alla utifrån egna förutsättningar och försökte ha en nära relation till sina elever, eftersom om de kände sig uppskattade som personer så skulle detta bidra till ett bra klassrumsklimat.

Analys av samtalen

Under våra samtal med alla olika elever, så har vi haft lika många killar som tjejer. Det som är mest iögonfallande under samtalen är tjejernas bemötande och deras förmåga att få fram tankar och känslor som är väldigt slående. Killarna har mycket svårare att sätta ord på det de

tänker och behöver hela tiden mer stöd. De håller mest med om allt i ett samtal och har svårt att uttrycka något själva. Det som alla eleverna var enhälliga om var att de flesta lärare behandlade alla elever lika oavsett elevens kön, men att så klart så kan det finnas enstaka händelser där man kan se vissa tydligare tendenser till särbehandling. Eleverna i våra undersökningsgrupper, tyckte att de elever som tar mest plats i klassrummet var de stökiga eleverna och detta var oavsett elevens kön. Däremot så ansåg de flesta elever, av både kvinnligt och manligt kön, att killar ibland kunde få strängare tillsägelser av vissa lärare. Likaså tyckte båda könen att tjejer ibland kom lättare undan än vad killar gjorde, framförallt under vissa lektioner såsom idrotten, men att killar kunde ta mer plats under lektionstillfällen eftersom de såg till att få den hjälpen de behövde. Både manliga och kvinnliga elever ansåg att kvinnliga lärare var mer omhändertagande och hade lättare att inleda mer personliga relationer till eleverna. Eftersom det finns mest kvinnliga lärare i de klasserna vi har observerat och samtalat med så var det svårt att få en objektiv syn av eleverna på skillnaden mellan kvinnliga och manliga lärare.

Einarsson tar upp hur elevernas upplevelse av själva interaktionen uppfattas, samt att detta ibland var något som uppfattades väldigt tydligt av elever. Einarsson visar att pojkarna i Younger, Warrington och Williams (1999) studie uppfattade att lärare var strängare mot pojkar än mot flickor, samt att pojkar oftast kände sig bevakade utav lärare. Flickorna upplevde samma sak, men ansåg oftast att det fanns skäl för det eftersom pojkar uppförde sig mer illa än flickor. (Einarsson, 2003:32) Utifrån våra samtal med eleverna kan vi inte riktigt se en övergripande medvetenhet hos dessa elever om att de blir behandlade olika av lärare, men att detta förekommer under vissa sammanhang. Merparten av eleverna kunde absolut inte se någon skillnad i hur olika lärare behandlar olika elever. Eleverna i sexan var de som enligt oss, kände någon form av skillnad i hur de blir behandlade på grund av könstillhörighet. Detta kan också ha att göra med att dessa elever börjar närma sig puberteten och blir väldigt medvetna om sitt kön.

4.3 Frågeformulär till lärare

De lärarna som deltog i vår undersökning med att fylla i frågeformuläret var inte samma lärare som vi observerade under det två lektionerna. Alla tillfrågade lärare anser att jämställdhet är väldigt viktig. En lärare definierar det som ”*Jämställdhet är att man bedöms lika oberoende av kön*”. ”*Även att jag ser eleven och försöker fokusera bort från könet*”.

(Lärare 2, kvinna) De flesta lärarna trodde inte att de behandlade pojkar och flickor olika, de hoppades att de var så medvetna om det att de kunde se individen istället för elevens kön. Men två av de kvinnliga lärarna trodde att de kanske gjorde det på ett omedvetet sätt. Den manliga läraren nr 5 sa att han inte bemöter de olika pga. kön, men pga. ”att de är olika”.

(Lärare 5, man) Einarsson refererar till flera studier där man bland annat har tillfrågat lärare om hur de uppfattar att de behandlar pojkar och flickor. Enligt Worall och Tsarna (1987) så uppfattar läraren sällan att de generellt beter sig olika mot flickor eller pojkar, men i vissa avseenden, såsom förväntningar av resultat så förväntade lärare sig mer utav pojkar, särskilt inom No-ämnena och mer utav flickor inom språk.(Einarsson, 2003:29)

När det gällde frågan huruvida flickor och pojkar beter sig olika, så ansåg nästan alla lärare i vår studie att det fanns skillnader i hur flickor och pojkar beter sig. Den största skillnaden dessa lärare tyckte sig se var att killarna i deras klasser var aningen tuffare och ta ofta mer ”negativt” utrymme, men det fanns även en del tjejer som också tar sådant utrymme. Tjejerna sågs också som pratigare utav två lärare och killarna mer fysiska. När det gällde vilket kön så dominerar klassrummen där respektive lärare undervisade i var svaren väldigt skilda. Den kvinnliga läraren, 3, ansåg att tjejerna dominerade klassrummet men det kunde ha att göra med att det var 3/5 tjejer mot motsvarande 2/5 killar. Däremot den manliga läraren, 5, som har samma klass, ansåg att med tanke på att pojkarna var i minoritet så tog de väldigt stor plats i klassrummet. Einarsson hävdar också att den generella uppfattningen är att pojkar ”påverkade atmosfären för undervisningen” (Einarsson, 2003:30), en annan uppfattning var att pojkarna inte var lika skolanpassade samt att man uppfattade att kontakter med pojkarna oftast var av en mer ”ordningsmässig karaktär”.(ibid.)

När det gällde huruvida förväntningarna är olika när det gällde pojkar och flickor, så var svaren väldigt olika. Två av lärarna ansåg inte att förväntningarna var olika på flickor och pojkar. Däremot så tyckte de andra att det fanns olika förväntningar. Två av lärarna ansåg att man förväntade sig mer av flickorna studiemässigt och uppförandemässigt. Den sista läraren däremot ansåg att lärare förväntar sig att killar ska vara stökigare än flickor. Han skrev: ”*Detta är naturligtvis inte sant men samtalstonen är så kollegor emellan. Dessa förväntningar kan därför gå i uppfyllelse*”.(Lärare 5, man) I vårt frågeformulär ställde vi även en fråga ifall lärare anser sig tilltala elever olika beroende på om de är pojkar eller flickor. Nästan alla lärare sa att de inte använder sig utav olika röstlägen är de tilltalar pojkar och flickor men lärare 4 ansåg sig ”ryta” oftare åt pojkar, men hon skulle även kunna ”ryta” på flickor när det behövs. Sammanfattningsvis kan man säga att lärarnas åsikter är att vissa pojkar tar aningen mer utrymme, men det finns även flickor som ”tar” plats i

klassrumsinteraktionen mellan lärare och elever. Skillnaden är att de pojkar som syns mest är de stökiga och flickorna som syns mest är oftast studieinriktade flickor. En av lärarna pekade på att det också kan ha att göra med ”stor spridning av graden av mognad”. (Lärare 5, man) Detta mognadsförspång hänvisar även Öhrn till, framförallt när det gäller flickor och att detta skulle ge dem fördelar. (Öhrn, 1990:185)

4.4 Sammanfattande analys

Utifrån våra observationer, samtal och frågeformulär kan vi konstatera att interaktionen mellan lärare och elever inte är endast genusutmärkande, utan även individutmärkande. Liksom att interaktionen mellan lärare och elever inte alltid behöver vara av positiv karaktär. Enligt Einarsson, så finns det flera forskare som kommit fram till olika resultat angående förklaringar till hur manliga och kvinnliga lärare behandlar pojkar och flickor. Einarsson hänvisar till flera resultat utförda av olika forskare, bland annat French och French (1984). Enligt dem så beror detta på att lärare, såväl kvinnliga och manliga, har en predisposition för pojkar, men påpekar att pojkar är mer aktiva än flickor. (Einarsson, 2003:25) I frågeformulären till lärarna i vår studie kan man utläsa att några lärare anser att vissa pojkar tar mer plats pga. att de är mer oroliga till naturen. Men vi måste samtidigt påpeka att det handlar om enskilda individer, inte alla pojkar och detta resultat fann även Tobin och Gallagher (1987) som visar att klassrumsinteraktionen domineras alltid av några specifika elever. (Einarsson, 2003:26) Detta kan vi koppla till våra samtal med eleverna, där flertals elever ansåg att stökiga elever oavsett kön dominerar klassrumsinteraktionen. Våra observationer visar att de elever som är aktiva under lektionen är även de elever som får mest positiv uppmärksamhet och det stökiga eleverna är de som får negativ uppmärksamhet oavsett kön. Detta stämmer väl med vad vi kan utläsa av lärarnas uttalanden om vilka elever som de ger positiv respektive negativ uppmärksamhet till och att det inte alltid beror på elevens kön. I teoridelen tar vi upp vad som är maskulint och feminint beteende. Liksom Connell (Connell, 2005:162) tycker vi inte att ett maskulint resp. feminint beteende kan utläsas i våra undersökningar, även fast samhället fortfarande har mannen som norm. Detta är något positivt eftersom det, förhoppningsvis, visar på en förändring till ett mer jämlikt samhälle såsom läroplanerna framhåller, dvs. ”...*motverka traditionella könsmonster*”. (Lpo94, 1994:6)

5. Sammanfattning och diskussion

Syftet med uppsatsen var att få en ökad förståelse för genusets betydelse i interaktionen mellan lärare och elev. Samt att ta reda på om lärare ger flickor och pojkar lika mycket plats i klassrummet, och ifall att det är någon skillnad på hur kvinnliga eller manliga lärare förhåller sig gentemot sina elever. Samtidigt vill vi få en insikt i hur lärare funderar kring likvärdighet och hur de arbetar för att skapa jämställdhet i klassrummet. För att enklast visa på att vi nått syftet går vi igenom de frågeställningar vi hade. Dessa frågeställningar innefattar syftet och visar på att vi nått det vi satte oss ut att göra.

En av frågeställningarna var ifall manliga och kvinnliga lärare gör skillnad på flickor och pojkar i sitt sätt att bemöta eleverna?

Vår tolkning av resultaten från våra undersökningar, observationerna, samtalen och frågeformulären; är att det skiljer sig väldigt lite mellan hur manliga respektive kvinnliga lärare behandlar elever, flickor och pojkar. Det vi kan konstatera är att det är många variabler som spelar roll. Lärarens och elevens kön kan inte sägas vara en avgörande faktor för hur interaktionen blir. Det är oftare faktorer på individnivå som avgör även om lärare allmänt är medvetna om genusets betydelse och att det inte alltid går att bortse från egenskaper och förväntningar som samhället har tilldelat flickor och pojkar.

En annan frågeställning var vad kvinnliga och manliga lärare tycker om hur de själva bemöter flickor och pojkar? Generellt sätt så anser de inte att de behandlar pojkar och flickor olika pga. kön men att det visserligen, på ett omedvetet plan, kan vara så att de ändå gör det. Lärarna som besvarade våra frågeformulär strävade i alla fall efter att bortse ifrån personens kön och istället inrikta sig på individen.

Den tredje frågeställningen var att ta reda på om eleverna har några tankar kring de bemötande de får från sina lärare. Detta kändes som en viktig fråga för vår del eftersom det är svårt att hitta litteratur/forskning som belyser elevernas egna åsikter kring detta ämne. Framförallt kändes det viktigt för oss som blivande lärare att kunna tillmötesgå framtida elever med mera förståelse. Vi tyckte även att det var intressant att ta reda på ifall elever är medvetna om genusets roll. Eleverna som vi förde samtal med hade inga specifika tankar om genusets betydelse, det var inget de direkt hade tankar kring. Överlag ansåg eleverna att det inte har någon betydelse vilket kön läraren och eleven har för interaktionen mellan lärare och

elev. Vi kanske kan tolka det även som om eleverna, är så pass unga att de inte riktigt har funderat i sådana banor även om dem är i den mest känsliga åldern någonsin, puberteten. Detta kan bero på att de är så pass socialiserade i sina roller som flickor och pojkar så att det inte reflekterar över faktiska skillnader som i interaktionen med vuxna. Socialiseringen sker i samband med något som kallas för meningsskapande av Morgan och Weick (1986, 1979, 1993, 1995), som Einarsson påpekar i hennes avhandling. (Einarsson 2003:118) Einarsson påpekar att meningsskapande är av stor betydelse för hur vi uppfattar världen runtomkring oss. Det är också en social process som sker när vi samtalar med andra. En av de viktigaste punkterna i begreppet meningsskapande är handlingsmomentet, dvs. att man aktivt skapar mening och förståelse av ens omvärld.(ibid.) Einarsson påpekar att detta har sin grund i individens eller gruppens identitet, dvs. nya erfarenheter tas in utifrån ens egna referensramar av hur omvärldens uppfattas. Därför är det alltid viktigt att läraren interagerar med eleven på ett sätt som ger eleven en referensram som är så stor som möjligt. Eftersom jämlikhet och lika behandling är viktiga delar i läroplanen är det viktigt att interaktionen följer detta. Tyvärr så har vissa undersökningar visat att även om lärare säger sig behandla flickor och pojkar lika, eller rättare sagt de uppfattar det som att de gör det, så visar vissa observationer att de kommunicerar mer med pojkar än med flickor (Tobin & Gallagher, 1987; Younger, Warrington & Williams, 1999).(Einarsson, 2003:14)

Äldre litteratur (Einarsson, 1984, Öhrn, 1990) vi har använt oss av är ganska ense om att pojkar dominerar i skolan, däremot så har våra observationer i klassrummet och frågor till lärare visat på annat, detta är också något som nyare litteratur visar på såsom Einarsson (2003) och Karlsson (2003). Detta innebär att fokus har skiftat från genus till individens personlighet och förmåga att dominera i skolan. Det är ganska övertydligt att både när det gäller lärare och elever så tycker de att de som dominerar mest är de stökiga och bråkiga eleverna och detta gäller oavsett om det är killar eller tjejer.

En av de viktigaste delarna i undersökningen är hur lärare arbetar för att skapa jämställdhet mellan könen, eftersom i Lpo94 framhävs lärarens roll att skapa likvärdighet mellan könen oavsett kulturell och socialt bakgrund. Lärarna som vi har brett fylla i frågeformulären har ganska entydigt svarat på att de försöker se individen samt ge flickor och pojkar lika stort utrymme. Dessutom har skolan påbörjat ett förändringsarbete för att få alla elever att förstå och ta till sig begrepp såsom allas lika värde och respekt oavsett kön, socialt eller kulturellt bakgrund. Lärarna försöker också arbeta för att motverka stereotypa könsroller hos eleverna

genom att använda sig själva som exempel. Som exempel har vi lärare 5 som skriver att han ”... som person inte är särskild manlig eller stereotyp, vilket jag försöker använda som motvikt till elevernas idéer om hur en man ska vara. Ex.: pappaledig, städa, laga mat, visa känslor etc.” Det här visar på att just dessa lärare faktiskt försöker att ändra på de rådande stereotypa könsrollerna i samhället genom att aktivt visa samt erbjuda eleverna ett annat val som visar att sådana könsroller är gammalmodiga och förlagda. Det här är något som Connell (2005) berör när han tar upp att även om flickorna har fördelen i skolan så har pojkarna det i samhället i övrigt. Det är något som måste ändras på successivt, därför har lärare ett stort ansvar när det gäller att planera och genomföra undervisningen så professionellt och jämlikhetsskapande som möjligt. Det är även något som bör innehålla kunskaper, erfarenheter och insikter i det komplexa genusperspektivet. Framförallt ska en pedagog inte glömma vikten av att känna av och lyssna till elevernas tankar.

“Genom att tankemässigt särskilja genus och individuellt kön har man möjlighet att se förbi könsstereotyper, och bli uppmärksam på och reflektera kring individen i samspel med sin sociala omgivning.” (Gannerud, 2001:12)

6. Förslag till fortsatt forskning

Forskningen på området vi behandlar i den här uppsatsen är, tyvärr, tunn på en punkt, vad tycker eleverna själva? Det är inte svårt att hitta forskning om hur det är i klassrummet, dvs. vem som får vilken typ av uppmärksamhet och hur mycket. Däremot är det få forskare som har frågat eleverna om hur de själva upplever uppmärksamheten från lärarna. I flertalet undersökningar som redan utförts kommer de fram till att pojkar får mer uppmärksamhet än flickor, och att pojkar får mer negativ uppmärksamhet. Våra undersökningar pekar på att eleverna själva inte upplever det så, utan att det är de stökiga eleverna som får mest uppmärksamhet och det råkar ofta vara pojkar.

Det vore då intressant att genomföra längre studier där det kontinuerligt mäts vilka elever som får vilken typ av uppmärksamhet, samtidigt som det utförs studier i samma grupper där eleverna får ge sin syn på saken under en längre tid. Detta skulle ge en större bild av hur eleverna faktiskt upplever sin interaktion med läraren, istället för statistik över vem som säger vad. En dylik studie kan ge förståelse och bakgrundsmaterial till hur skolan kan utvecklas på eleverna egna villkor.

Referenser

Otryckta källor

- Mattson, S.: *Interaktionen mellan lärare och elev*, http://www.diva-portal.org/diva/getDocument?urn_nbn_se_liu_diva-1325-1__fulltext.pdf
- Nationalencyklopedin:
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=181336&i_word=genus
- Skolverket. 2002: <http://www.skolverket.se/fakta/faktablad/jamstalld.shtml>

Tryckta källor

- Bjerrum Nielsen, H. & Rudberg, M.: *Historien om flickor och pojkar – Könsocialisation i ett utvecklingspsykologiskt perspektiv*. (Studentlitteratur, 1991)
- Brophy, J.E.: *Interaction of male and female students with male and female teachers*. (Academic Press, 1985)
- Bruner, J.: *Toward a Theory of Instruction*. (Cambridge, 1966)
- Connell, R.W.: Att undervisa pojkar. red. Nordberg, M.: *Manlighet i fokus – en bok om manliga pedagoger, pojkar, och maskulinitetsskapande i förskola och förskola*, (Stockholm: Liber, 2005)
- Einarsson C. & Granström K.: *Gender biased Interaction in The Classroom: the influence of gender and age in the relationship between teacher and pupil* från Scandinavian Journal of Educational Research Vol.46, No.2, (2002)
- Einarsson, C.: *Lärares och elevers interaktion i klassrummet – Betydelsen av kön, ålder, ämne och klasstorlek samt lärares uppfattning om interaktionen*. (Linköping, 2003)
- Einarsson, J & Hultman, T.G.: *God morgon pojkar och flickor – Om språk och kön i skolan*. (Malmö: Gleerups förlag, 1984)
- Gannerud, E.: *Lärares liv och arbete i ett genusperspektiv*. (Stockholm: Liber, 2001)
- Holme, I.M. & Solvang, B.K.: *Forskningsmetodik – Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. (Studentlitteratur, 1996)
- Karlsson, I.: *Könsgestaltning i skolan – om könsrelaterat gränsupprätthållande, gränsuppluckrande och gränsöverskridande*. (Linköping, 2003)
- Kelly, A.: *Gender differences in teacher-pupil interactions: A meta-analytic review*. (Department of Sociology, University of Manchester, 1986)

- Kohlberg, L.: *A cognitive development analysis of children's sex, role concept and attitudes*. (Stanford University Press, 1966)
- Kullberg, B.: *Etnografi I klassrummet*. (Lund: Studentlitteratur, 2004)
- Larsson, H.: *Idrott och hälsa – manlighetens sista bastion*. red. Nordberg, M.: *Manlighet i fokus – en bok om manliga pedagoger, pojkar, och maskulinitetsskapande i förskola och förskola*, (Stockholm: Liber, 2005)
- Lindblad, S. & Sahlström F.: *Interaktion i pedagogiska sammanhang*. (Stockholm: Liber AB, 2001)
- Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo94 (Skolverket, 1994)
- Molloy, G.: *Godmorgon fröken: ett samtal om makt, kön och lärarprofessionalism*. (Stockholm: Almqvist & Wiksell, 1992)
- Nordahl, B.: *Hankön i skolan. En debattbok om pojkar i en kvinnovärld*. (Lund: Lund Förlag, 1999)
- Patel, R. & Davidson, B.: *Forskningsmetodikens grunder – att planer, genomför och rapportera en undersökning*. (Lund: Studentlitteratur, 1994)
- Piaget, J.: *Psykologi och undervisning*. (Stockholm, 1972)
- Sahlström, F.: *Likvärdighetens produktionsvillkor*. red. Lindblad, S. & Sahlström F.: *Interaktion i pedagogiska sammanhang*. (Stockholm: Liber AB, 2001)
- Sörensen, A.S.: *Könskulturer och könets kultur* red. Ganetz, H. & Lövgren, K.: *Om unga flickor*. (Lund: Studentlitteratur, 1991)
- Wahlström, K.: *Flickor, pojkar och pedagoger*. (Sveriges utbildningsradio AB, 2003)
- Weiner, G. och Berge, B-M.: *Kön och kunskap*. (Lund: Studentlitteratur, 2001).
- Wernersson, I.: *Undervisning för flickor – undervisning för pojkar, eller, undervisning för flickor och pojkar*. (Göteborgs Universitet, 1995)
- Wernersson, I.: *Hur skapar vi en skola som ger flickor och pojkar lika värde?* red. Ganetz, H. & Lövgren, K.: *Om unga flickor*. (Lund: Studentlitteratur, 1991)
- Öhrn, E.: *Könsmönster i klassrumsinteraktionen – En observations- och intervjustudie av högstadieelevers lärarkontakter*. (Göteborgs Universitet, 1990)

Bilaga 1 – Frågor till intervjuer med lärare.

1. Vilken årskurs undervisar du i?
2. Hur är klassen fördelad mellan båda könen?
3. Vad betyder jämställdhet för dig?
4. Upplever du att det finns någon skillnad på pojkars och flickors beteenden i klassrummet?
5. Kan du ge ett exempel på en situation där pojkar och flickor beter sig olika?
6. Anser du att något av könen dominerar i klassrummet? I så fall, varför?
7. Tror du att du bemöter flickor och pojkar på olika sätt? I så fall, hur?
8. Anser du att det finns olika förväntningar på pojkar och flickor?
9. Använder du dig av olika röstlägen när du tilltalar flickor och pojkar? Vad är orsaken?
I Lpo94 står det att ”läraren ska verka för att flickor och pojkar får lika stort inflytande över och utrymme i undervisningen och att alla elever oavsett kön och social och kulturell bakgrund får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll”
10. Kan du berätta hur du arbetar för att skapa jämställdhet mellan könen i klassrummet.

Bilaga 2 – Lärarnas svar på frågeformuläret.

De frågor vi ställde till lärarna kan ses i bilaga 1. Här följer varje lärares svar.

Lärare 1 – Man

1. 7 och 9
2. Det är ungefär hälften av varje.
3. Att alla har samma rättigheter och möjligheter.
4. Nej, inte direkt. Möjligen att killarna försöker vara tuffare.
5. Det är svårt att hitta generella situationer. Möjligen när de bråkar så är tjejerna mer pratiga, och killarna mer fysiska.
6. Jag ser ingen skillnad mellan könen. Det handlar mer om enskilda individer.
7. Nej, jag hoppas inte det.
8. Nej.
9. Nej, jag hoppas inte det.
10. Jag försöker ”se förbi” elevens kön och koncentrera mig på individen.

Lärare 2 – Kvinna

1. Årskurs åtta.
2. De är lika många killar och tjejer. 50 – 50
3. Jämställdhet är att man bedöms lika oberoende kön. Även att jag ser eleven och försöker fokusera bort från könet.
4. Nej, inte direkt. Tjejerna kan svära lika mycket som killarna.
5. Nej, har inte tänkt på det. Vet inte.
6. Nej, det är mer olika individer som dominerar. Det finns stökiga och högljudda individer av vardera kön.
7. Antagligen. Men det gör jag omedvetet.
8. Kanske, på vissa sätt, som t.ex. man förväntar sig att flickor ska skriva fint.
9. Nej, inte direkt. Inte att jag har funderat på att jag gör det.
10. Tjejer och killar ska få prata och höras lika mycket. Detta är vad jag strävar efter och jag hoppas att det ska gå.

Lärare 3 – Kvinna

1. Årskurs 6 & 8
2. De är lite ojämnt eftersom det är ca 32 flickor och 20 pojkar.
3. Mycket viktigt! Jämställdhet måste finnas alltid och överallt !!
4. Pojkar knuffas oftast gärna (mot varandra), och de vill ofta tala slang (vissa i alla fall). Tjejerna är mer pratiga under lektionerna, oftast om annat än vad lektionen handlar om, men det kan killarna också göra ibland.
5. När något händer så skyller pojkarna gärna ifrån sig. Tjejerna kan lättare säga vem som gjort vad och ”gola”!! Jag har fått intrycket att killarna blir blockerade när de blir arga, de kan inte förstå hur den andra tänker och känner. Det är tjejerna bättre på.
6. Det kan ju vara så att eftersom tjejerna är fler så kanske det könet får svara på fler frågor.??
7. Nej. Inte vad jag vet.
8. Nej!
9. Nej, det tror jag inte i alla fall!! Lugn och fin mot alla oftast!!
10. Under livskunskapen så talar vi mycket om att alla är lika värda och att jag ska respektera alla. Jag behandlar alla lika. Jag är tydlig om att det blir lika för alla och att ingen tjej/ kille favoriseras!

Lärare 4 – Kvinna

1. Årskurs 7
2. Vi har 69 elever, 28 pojkar och 41 tjejer.
3. Att män och kvinnor, pojkar och flickor ”går bredvid varandra”, att de har samma utgångsläge i livet, sen går man olika vägar beroende på personlighet, ej kön.
4. Det är olika för olika grupper och naturligtvis varje enskilt barn. Men i den gruppen jag undervisar i nu tenderar pojkarna att ta mer utrymme och det handlar ofta om ”negativt” utrymme genom t.ex. tillsägelser. Vi har även ett par flickor som ”behöver” sånt utrymme. Vi har flera starka studiemotiverade flickor som tar plats på ett mer ”positivt” sätt. Vi har, självklart, också sådana pojkar, men flickorna är fler.
5. Med risk för att generalisera, så löser pojkarna konflikter med våld (om det är ”ordentliga” konflikter) medan flickorna ägnar sig åt rent ”skitsnack” och pratar om varandra bakom ryggen. Vi har även pojkar och flickor som *inte* löser konflikter på ovan sätt, utan gör som ”det andra könet”.

6. När det gäller tillsägelser – pojkar. Annars har vi många starka flickor, som tar för sig. Kanske för att de är fler också?
7. Det gör jag kanske, men jag vet inte hur. Jag bemöter olika elever på olika sätt, men det har andra orsaker än just könet. Till exempel om eleven har lätt eller svårt för sig, är blyg eller framåt, är otrevlig eller trevlig, osv.
8. Ja, det finns det. Flickors studieresultat är ju bättre än pojkars. Är det för att förväntningarna är annorlunda? ”Pojkarna klarar sig i alla fall, it’s a mans world...”
9. Jag ”ryter” oftare åt pojkar än flickor i den grupp jag har nu. Jag har inga problem att ryta även på flickor när det behövs.
10. Jag försöker vara konsekvent med att köra varannan tjej, varannan kille vid t.ex. diskussioner, förhör mm. Jag har en kontinuerlig diskussion om killar – tjejer utifrån artiklar, konkreta situationer, religion osv.

Lärare 5 – Man

1. 6.
2. 32 flickor och 20 pojkar.
3. Att man inte diskrimineras utifrån kön.
4. Generellt sett så tar pojkar mera plats, men det finns givetvis undantag. Vi har många starka viljor även bland flickorna. Stor spridning av graden av mognad.
5. Om det handlar om att städa så är det nästan omöjligt att få vissa killar att städa. Samtidigt som flickorna tycker att det är självklart att killarna ska slippa p.g.a. att de är killar.
6. Tror fördelningen kan vara ganska jämn, men eftersom pojkarna är i minoritet så tar de alltså en för stor plats. Sen kan det vara så att vissa elever tar ett väldigt stort utrymme, och dessa ”råkar” vara pojkar.
7. Generellt sett inte, hoppas jag. Men jag bemöter olika elever olika p.g.a. att de *är* olika. Vissa elever har jag mindre tålmod med eftersom jag ofta bråkar med dem.
8. Ja. Man antar att en grupp med killar ska vara stökigare än en grupp flickor! Detta är naturligtvis inte sant men samtalstonen är så kollegor emellan. Dessa förväntningar kan därför gå i uppfyllelse.
9. Nej. Jag gapar lika mycket på alla, oavsett kön. Det är inte könet som avgör, snarare individen.
10. Inget vidare faktiskt. Förutom att jag försöker använda mig själv som förebild. Jag är som person inte särskilt ”manlig” eller stereotyp, vilket jag försöker använda som

motvikt till elevernas idéer om hur en man ska vara. Exempel; pappaledig, städa, laga mat, visa känslor etc. I fråga om hur man ska vara mot varandra så tolereras varken fula ord eller våld, oavsett kön. Diskriminerande beteenden oavsett vad det handlar om tolereras inte. Vid vissa grupparbeten använder vi oss dock av flick- och pojkgrupper för att eleverna ska våga mer. Detta måste givetvis leda till att vi i slutändan gör mixgrupper, annars arbetar vi bara för ytterligare segregation och skillnader mellan könen! Vi försöker även rotera eleverna så att de ska vara i olika undervisningsgrupper + olika arbetsgrupper. Detta för att alla ska kunna samarbeta med alla, oavsett kön.